

Végeredményben spekulatív elmélyedés ter-
mékei ezek a művek, vagy COMENIUS szándéká-
ban állott a helyi anyanyelvi osztály munká-
jának gyökeres megújítása is? Tehát a panszo-
fikus latin iskola három osztályának felállításán
kívül új anyanyelvi osztályt is szervezett
Sárospatakon?

Jól látható: nemcsak a magyar neveléstör-
vényt anyagát gazdagította — egyetemes
értékein kívül — ez a szép kiállítású, új
COMENIUS-kötet, de növelte a megválaszoló-
landó kérdések sorát is.

MÉSZÁROS ISTVÁN

RUZICKAY GYÖRGY: TESSEDIK SÁMUEL ÉLETE

Szarvas, 1970. Szarvas Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának és Békés
Megyei Tanács V. B. Művelődési Osztályának kiadása. 141 lap.

TESSEDIK SÁMUEL halála 150. évfordulója
alkalmából országsszerte, s a határokon túl is
megemlékeztek életmunkájáról. Sok irányú
tevékenysége különböző tudományágak műve-
lőit készítette történeti szerepének, jelentősé-
gének megállapítására, máig is érezhető hatá-
sának számbavételére.

Áldozott emlékének a művészet is. RUZICKAY
GYÖRGY festőművész „rajzsorozata”
— ahogyan maga írja — „e nemben az első,
képzőművészeti tiszteletadás TESSEDIK
SÁMUEL emlékének.”

Milyennek látja a művész szeme TESSEDIKET,
és hogyan rajzolja meg a művészkéz port-
róját?

Hetven rajz grafikai virtuozitással érzé-
kelteti TESSEDIK korát, a jobbágyparasztság
életkörülményeit a XVIII. sz. második felé-
ben, a XIX. sz. elején, TESSEDIK szarvasi
kísérleteit, szervező, építő munkáját, oktató-
nevelő tevékenységét.

A cselekvő, a tevékeny TESSEDIKET bemutató
rajz a legkifejezőbb TESSEDIK-ábrázolás. Nem
maradt fenn róla hiteles arckép, egykorú leírás
sem. Általában magas, erőteljes férfialak-
nak képzeltek el, energikus arcvonásokkal.
RUZICKAY élethű *Tessedik-képe* (67. o.) a
munka lázában égő, örökké tevékeny alkotót
mutatja be. Környezete fölül magasodó, fel-
nagyított, robusztus alakja erőt sugároz,
kemény arcvonásai céltudatosságot, határo-
zottságot tükröznek. Alakja körül — munkája
nyomán — a pezsdülő élet jeleit láthatjuk.

A *pedagógus Tessediket* ábrázoló rajzok mon-
danak számunkra, nevelők számára a legtöbbet.
Pedagógiai reformterveinek megvalósításáért
harcolva jut el TESSEDIK a mintaiskolának
szánt *Gyakorlati Gazdasági és Ipariskola* (Insti-
tutum Tessedikianum) megszervezésének szüksé-
gességéhez (89. o.). — Az *iskola munkáját* szem-
léletes módon bemutató rajzok (51., 92., 93. o.)
néhány mozzanat kifejező ábrázolásával érzé-
keltetik azt a sok irányú oktató-nevelő tevé-
kenységet, amelyben elméleti képzés és a
hasznos gyakorlati munka szempontjai egy-
bekapcsolódtak. Míg a tanteremben elméleti
oktatásban részesültek a tanulók, a munka-
teremben és a műhelynek számító széles

folyósokon gyakorlati képzés folyt. A külön-
böző korú tanulók — ahogyan a rajzokon is
láthatni — sokfajta munkát végeztek, cso-
portban (a tanulók életkori sajátosságainak
figyelembevételével), a külső körülményeknek,
„természetüknek, a szükségleteknek megfe-
lelően.” A munkateremben a teljes munka-
folyamatnak „első kéztől az utolsóig” lehetnek
a tanulók tanúi. — TESSEDIK pedagógiai örök-
ségének ma is időszerű vonása a *tevékenység*
szerepének hangsúlyozása az oktató-nevelő
munkában. A tanulók „természetes csele-
kedtetését” hangsúlyozta korának lelket,
testet sorvasztó verbalizmusával szemben.
„Ami nem párosul tapasztalattal és gyakor-
lattal — írta — csupán üres szócséplés, és
csak fecsegő gépeknek képez (123. o.) — A *nők*
oktatásának-nevelésének kezdeményezésével is
megelőzte TESSEDIK a korát. Iskolájában
mindkét nembeli ifjúság otthonra talált (51.,
69., 93. o.). Azt tartotta, hogy a családok jóléte
a nők gondoskodásán, hozzáértő gazdálkodá-
sán múlik. — Nem a kiváltságosok néhány
gyermekének volt iskolája TESSEDIK intézete, a
dolgozó *parasztság gyermekeit* oktatta, *töme-
geket* nevelt (51., 92., 93., 123. o.) Egész iskola
rendszerét, pedagógiai gondolkodását a job-
bágyparasztság felemelkedésének rendelte alá.

Megjelennek előttünk megannyi tömören
fogalmazott rajz tükrében a „sötét erők”,
amelyek igyekeztek TESSEDIK terveit keresz-
tezni, kísérleteit csírájában elfojtani. Meg-
döbbentő az *együgyűség* rajza (39. o.), a defor-
mált arccal, a szűklátókörűséget, a korlátolt-
ságot sejtető alacsony homlokkal, a kifejezés-
telen tekintettel, valamint az erőt őrölő *bizal-
matlanság* és a sértő, égető *gúny* pregnáns
rajza (41., 43. o.). Barokk pompájú kompozí-
ciójával felejthetetlenül vési emlékezetünkbe a
lázítókról szóló rajz (99. o.) a visszahúzó
erők vad dühét. Az *elpusztított gazdasági kert*
rajza (105. o.) beszédes színbóluma az ostoba
irigységnek, a féltelen gyűlöletnek. — A negatív
erők, figurák rajzai remeklései RUZICKA
ezerarcú grafikájának.

Sok ostobasággal, bizalmatlansággal kellett
TESSEDIKnek megküzdenie. Útjába „nehéz-
ségeket gördítettek.” Nemegyszer érték rágál-

mak, bosszúságok, kudarcok. Sokat *győtrődött, szenvedett* (109., 113., 115., 117. o.). Megrázó rajzok követik egymást a meg-megtorpanó, önmagával viaskodó, kételyek közé kényszerített TESSEDIK-ről. — Elhivatottságának tudata újra meg újra erőt kölcsönzött néki. „Elmúlt a mennydörgés, villám, most csendes, áldásos eső hull” — írta. Végül is „gyümölcsöket termett a mag, melyet szóval és írással elhintettem” — állapította meg, visszatekintve küzdelmeire. *Bizalom, remény, büszkeség* sugárzik az utolsó lapok fekete-fehér vonásait felváltó színes rajzairól (125., 127., 129. o.).

Utolsó rajzként mintegy emlékműként *akácját* (130. o.) látunk. Körülötte sarjad az élet. Élete szimbóluma lett kedvelt akácfa. Hajlik, görbül, felfelé tör az akácfa. Hús árnyékot ad perzselő nyárban, hasznos a törzse, az ága, a virága és levele.

RUZICKAY GYÖRGY „*Tessedik Sámuel*

élete” (1971) c. rajzműve méltán sorakozik a művész nagy rajzművei mellé: a rabszolgasorsot ábrázoló és grafikai virtuozitással megformált *Amon-sorozat* (1923), a harmónia utáni emberi vágyódást több mint száz rajzban érzékeltető *Szelelemkereső* (1927) c. képdrama, az új világháborút érlelő válság expresszív rajzsorozata, az *Ember és a világválság* (1932), az ember fénykeresését szimbolizáló *Világosság felé* (1936) c. album, valamint egy képzeleti utat megörökítő *Utazás* (1952—1957) c. rajzgyűjtemény mellé.

A rajzos élettörténet valóban „életre keltette TESSEDIK tevékenységét.” Köszönet illeti meg érte a kiadást vállaló Szarvasi Városi Tanács V. B. és a Békés Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztályát is.

VAJDA AURÉL

TESSEDIK SÁMUEL ÍRASAIBÓL

Bibliotheca Bekesiensis 5. kötet. A Magyar Pedagógiai Társaság Békés megyei tagozatának kiadása. Békéscsaba, 1970. 120 lap.

TESSEDIK SÁMUEL, a nagy magyar agrártudós és pedagógiai reformer halálának 150. évfordulóján Szarvason 1970. október 10-től december 31-ig „Tudományos és Művészeti Hetek”-et rendeztek. Az ünnepségsorozat kiemelkedő eseménye volt a december 28-i *pedagógiai emlékülés*, amelynek előadásai TESSEDIK munkásságának progresszivitását elemezték, különböző oldalakról közelítve meg a nagy pedagógus és tudós életművét.

Az évfordulóra jubileumi kiadvány is megjelent „*Tessedik Sámuel írásaiból*” címmel. A könyv TESSEDIK írásaiból összeállított forráskiadvány, melyet TÓTH LAJOS, a Magyar Pedagógiai Társaság Békés megyei tagozatának elnöke rendezett sajtó alá és látott el bevezetővel. E kiadványnak köszönhető, hogy szaporodott azoknak a köteteknek a száma (igaz, csak 500 példányban), melyből a magyar neveléstörténet e jeles alakját megismerhetjük. A könyvet azért is melegen üdvözljük, — amely a „Bibliotheca Bekesiensis” 5. kötetként látott napvilágot —, mert TESSEDIK művei ma már szinte hozzáférhetetlenek, még az antikváriumokban sem kaphatók.

A válogatás TESSEDIK két legjelentősebb művének jellemző részleteit adja az olvasó elé: az eredetileg kéziratos, de már 1873-ban, majd 1942-ben megjelent *Önéletírás*, valamint az 1784-ben németül, majd 1786-ban magyarul közreadott híres mű, *A paraszt ember Magyar országban mitsoda és mi lehetne . . .* színes fejezeteivel ismerkedhet az érdeklődő.

A kötet anyagát RUZICKAY GYÖRGY

szarvasi festőművész illusztrációi is gazdagítják. A TESSEDIK-portré és életének egy-egy jellemző eseményét megörökítő művészi tusrajok harmonikusan épülnek a szövegek közé, jól felfokozva annak hatásait.

A kötet az *Önéletírás* szép részletével kezdődik *Nyilvános hivatalbalépésem* alcímmel. 1767-ben került TESSEDIK Szarvasra, ekkor kezdte el azt a több mint fél évszázados tevékenységét, mely nevét Szarvassal azóta is egybekovácsolja. Ebből a részből megismerjük, milyen körülmények között létek a XVIII. század második felében Szarvas lakosai.

TESSEDIK munkás évtizedeinek kezdetén így írt: „Főgondomat tehát az képezte, hogy a szarvasi egyháznál és iskoláknál tapasztalt hiányokat kipótoljam, a rosszat jóvá tegyem.” A szemelvény további részéből megismerjük legfőbb törekvését: az ifjúság, a parasztyerekek jövődő hivatásukra való nevelését. A falusi iskolák látogatásának tapasztalatai döntő elhatározásra készítettek, mintaiskolát szervezett.

A *Gyakorlati Gazdasági és Ipariskola, Iskolám gyümölcsei, eredményei* fejezetből a *mintaiskola eszméjéről*, az osztályok elhelyezését, a tanított tudományokat, a végzett munkák sajátosságait, az iskola hasznát, a szarvasi intézet szervezetét ismerjük meg. Az eredményről maga TESSEDIK így ír: „Az ifjúság szép haladása a tudományok különféle szakaszai-ban minden várakozáson felül volt”.

Örömeim, szenvedélyeim, kedvenc foglalkozásaim alcím alatt a kedvelt gazdasági kísérletekről, utazásairól, a gazdaságos építkezésről